

Recenzje. Polemiki. Sprawozdania

Reviews. Polemics. Reports

Beata Tęcza, *Podręcznik do Kwestionariusza EEM badającego wrażliwość na natężenie ekspresji emocjonalnej w muzyce*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2006, ss. 60

Podręcznik autorstwa Beaty Tęczy jest pozycją wyjątkową, powstałą w ramach przyznanego jej indywidualnego grantu. To pierwszy w Polsce podręcznik do testu obejmującego obszar uzdolnień percepcyjnych człowieka.

Pomysł autorki zrodził się podczas przygotowywania w latach 2000–2002 rozprawy doktorskiej z dziedziny psychologii: *Poziom postawy twórczej a percepcja ekspresji emocjonalnej w muzyce*. Wówczas to autorka podjęła próbę samodzielnego skonstruowania narzędzia, które umożliwiłoby badanie wrażliwości na natężenie ekspresji emocjonalnej. Pierwsza wersja narzędzia o charakterze eksperymentalnym spotkała się z wysoką oceną nie tylko prof. dr. hab. S. Popka, ale także prof. dr hab. J. Sołowiej i prof. dr. hab. Z. Bartkowicza.

Podręcznik zawiera podstawy teoretyczne Kwestionariusza EEM, etapy konstrukcji, zastosowanie, psychometryczne właściwości Kwestionariusza, omówione próby empirycznej weryfikacji wartości Kwestionariusza EEM, technikę obliczania wyników, opracowanie norm stenowych, sposób interpretacji wyników, Kwestionariusz EEM, słownik terminów muzycznych oraz klucz do Kwestionariusza EEM.

Podstawy teoretyczne zawarte w publikacji obejmują zarówno elementy wiedzy na temat fenomenu muzyki i ekspresji emocjonalnej w niej zawartej, jak i poglądy psychologów poznawczych na temat percepcji oraz psychicznej reprezentacji emocji. Autorka, wnikając w analizę istoty muzyki i jej poszczególnych elementów, w obecnej dobie rozwoju akustyki i elektroakustyki definiuje muzykę słowami: „zbiór fal akustycznych możliwych do określenia miarami liczbowymi, które trafiają do układu informacyjnego, jakim jest system nerwowy człowieka, powodując proces metaboliczny wywołujący reakcje wegetatywne i psychiczne [oraz] jest nosicielem treści o charakterze emocjonalnym”. Uważa, że muzyka także jako zbiór informacji „ma znaczenie nadane przez jej kompozytora, które w procesie transmisji do odbiorcy może ulec zniekształceniu na poziomie akustycznym. Jednak rozbieżność pomiędzy zamierzonym efektem nadanej informacji a afektem wywołanym może wynikać zarówno z indywidualnych różnic nadawcy i odbiorcy, jak i warunków odbioru”. Wielu kompozytorów uważa, że muzyka

jest sztuką semantyczną, czyli posiada treść muzyczną, która kryje się w strukturze dźwięków, oraz treść emocjonalną, powstającą w stanie napięcia emocjonalnego, które występuje w momencie spotkania twórcy z obiektem, który jest jego źródłem inspiracji. Autorka zwraca uwagę na możliwość rozumienia muzyki w dwojaki sposób. Pierwszy, intelektualny, polega na spostrzeganiu obiektywnym tego, jaki kształt mają dźwięki, które słyszymy. Drugi, emocjonalny, dotyczy odczuwania emocjonalnego rozumienia muzyki, jakościowego, który polega na wrażliwym i adekwatnym reagowaniu na ekspresywny charakter słyszanego utworu. Obydwa sposoby tworzą równoległe przebiegającą całość, która jest nierozłączna. Autorka podkreśla m.in. wagę i znaczenie struktur dźwiękowych muzyki w życiu człowieka, niosących ze sobą treść emocjonalną. Uważa, iż dobór „muzycznej recepty” (takiego terminu używa) np. do terapii zależy od cech osobowościowych człowieka, zaś Kwestionariusz EEM ma w założeniu spełniać funkcję polegającą na podaniu takiej charakterystyki osoby badanej.

Podręcznik do Kwestionariusza EEM badającego wrażliwość na natężenie ekspresji emocjonalnej w muzyce spełnia wymagania zawarte w publikacji *Standardy dla testów stosowanych w psychologii i pedagogice* (PTP, Warszawa 1985). Do konstrukcji narzędzia autorka zastosowała dwie empiryczne metody estymacji rzetelności testu psychologicznego: metodę opartą na badaniu stopnia zgodności Sędziów Kompetentnych – współczynnik zgodności sędziów W-Kendalla (ich zadaniem była ocena natężenia ekspresji emocjonalnej poszczególnych prezentowanych bodźców muzycznych) oraz metodę α -Cronbacha, opartą na analizie właściwości statystycznych pozycji testowych, zastosowaną do analizy badań pilotażowych. Psychometryczne właściwości testu zdecydowanie wskazują na to, iż narzędzie EEM jest rzetelne, trafne i stabilne. Składa się z dwóch części. Pierwsza z nich jest materiałem do analizy ilościowej, służy do badania wrażliwości w percepcji różnic natężenia ekspresji emocjonalnej. Jest to pięć par jednorodnych bodźców muzycznych, między którymi różnice w natężeniu ekspresji emocjonalnej są różne. Druga część EEM jest materiałem do analizy jakościowej, która służy do badania tego, jakie środki wyrazu wpływają na percepcję ekspresji emocjonalnej w utworach muzycznych przez osoby badane. Kwestionariusz posiada pięć pozycji testowych do badań ilościowych i jedną do analizy jakościowej. To para bodźców o bardzo podobnym natężeniu ekspresji emocjonalnej. Zadaniem osoby badanej jest wybranie z tej pary bodźca, który jest bardziej ekspresyjny, podając uzasadnienie dokonanego wyboru, co wskaże nam na wrażliwość określonych środków wyrazu ekspresyjnego w muzyce odbiorcy. Skonstruowane przez autorkę narzędzie przeznaczone jest do badania osób w wieku od 13–23 lat, które posiadają wykształcenie muzyczne, oraz dla osób, które takiego wykształcenia muzycznego nie posiadają. Analiza psychometrycznych właściwości testu wskazuje na to, iż narzędzie EEM jest szczególnie przydatne w przypadku badania osób, które nie posiadają wykształcenia muzycznego.

Z badań autorki dowiadujemy się m.in., że dla osób posiadających wykształcenie muzyczne środki wyrazu ekspresyjnego, takie jak harmonia, dynamika, agogika oraz melodyka, są percypowane częściej jako wysoce ekspresyjne niż w grupie osób bez wykształcenia muzycznego. Osoby posiadające wykształcenie muzyczne mają większą wrażliwość na natężenie ekspresji emocjonalnej w muzyce niż osoby nieposiadające wykształcenia muzycznego. Dlatego też ważny podkreślenia jest fakt, iż EEM może pomóc w ustaleniu nie tylko ocen dotyczących uzupełnienia wykształcenia muzycznego w przypadku osób, które nie posiadają umiejętności trafnego odbioru ekspresji emo-

cjonalnej w muzyce, ale i w konstrukcji „muzycznej recepty” w profilaktyce i terapii. Autorka podkreśla, że aby uzyskać w terapii zamierzony skutek, konieczne jest „uwzględnianie różnic indywidualnych związanych z wrażliwością na natężenie ekspresji emocjonalnej w muzyce oraz z wrażliwością na określone środki wyrazu ekspresyjnego. Zbiór utworów uspokajających i pobudzających powinien być różny pod względem natężenia ekspresji emocjonalnej oraz środków wyrazu ekspresyjnego, które stosował kompozytor – w zależności od wrażliwości na ekspresyjność w muzyce pacjenta”.

Autorka podręcznika zwraca uwagę na to, iż ważne jest zapoznanie się z literaturą dotyczącą podstaw teoretycznych Kwestionariusza EEM, aby móc spełnić wymóg standaryzacji procedury badania. Instrukcja badania jest w całości nagrana na CD i zawiera ważne informacje co do limitów czasowych oraz sposobu zaznaczania odpowiedzi na arkuszach. Interpretacja wyników testowych przez osobę prowadzącą badanie polega na odnoszeniu ich do norm, które są przewidziane dla grupy ogólnej, osób w wieku od 13. do 23. roku życia, dodatkowo dla grupy posiadającej wykształcenie muzyczne oraz grupy, która nie posiada wykształcenia muzycznego. Stąd też wynik uzyskany przez badanego może być podany w trzech wymiarach. Normy dla osób posiadających wykształcenie muzyczne dotyczą osób kształconych formalnie w dziedzinie muzyki przez okres minimum 6 lat.

Podręcznik do Kwestionariusza EEM badającego wrażliwość na natężenie ekspresji emocjonalnej w muzyce jest pozycją szczególną, wartą polecenia. Konstrukcja podręcznika jest klarowna i logiczna, napisana zrozumiałym językiem, charakteryzującym się wysokim poziomem komunikatywności, przez co umożliwia zrozumienie prezentowanych treści nie tylko osobom posiadającym wiedzę z zakresu omawianej problematyki. Autorka zwraca szczególną uwagę m.in. na konieczność uwzględniania różnic indywidualnych związanych z wrażliwością osoby badanej na natężenie ekspresji emocjonalnej w utworach muzycznych w przypadku chociażby konstruowania tzw. „muzycznej recepty” do terapii. Prezentowane treści, wnioski i wskazówki oraz narzędzie EEM zainteresują szczególnie psychologów, pedagogów zajmujących się zagadnieniami muzycznymi, nauczycieli muzyki oraz kompozytorów, studentów, teoretyków i praktyków.

Ewelina Bereziewicz

Bożena Grochmal-Bach, Maria Pąchalska, *Tożsamość człowieka a teoria mikro-genetyczna*. WAM, Kraków 2004, ss. 407

Kim jestem – to pytanie jest nieodmiennie związane z życiem ludzkim, nadawaniem znaczeń, interpretacją zmian, poszukiwaniem sensu. Problem tożsamości jest wciąż fascynujący, pojawia się w życiu jednostek i społeczeństw, stanowi przedmiot analiz literackich i naukowych.

Problematyka tożsamości podejmowana jest przez wiele dyscyplin naukowych, ale pomimo spójności omawianych zagadnień zwykle brakuje między nimi porozumienia, nawiązywania do rozstrzygnięć innych nauk oraz korzystania z nich. Schemat ten przełamuje prezentowana rozprawa – zagadnienia związane z tożsamością omawiane są